

DÉL-ALFÖLD TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI PROBLÉMÁI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TANYÁS TELEPÜLÉSEKRE

Írta: SZABÓ LÁSZLÓ

A felszabadulást követő évek során megindult társadalmi és gazdasági átalakulással újra előtérbe került mezőgazdasági településhálózatunk jellege és térbeli rendje s ezen belül a tanyavilág évtizedek óta vajúdo problémaköre.

A második világháború előtti években számos történelmi, szociográfiai, oktatásügyi, agrártudományi publikáció rámutatott a falusi, és kivált a tanyai életforma elmaradott, antiszociális, a fejlődést akadályozó körülményeire. A különféle sajtóorgánumok hasábjain gyakori volt a tanyákról írott cikk s ezek — szerzőjük szemlélete szerint — vagy mint gazdasági üzemhelyet, vagy mint politikai-társadalmi sajátosságot vizsgálták a tanyavilágot és annak egyedeit.

Az 1930-as években már javaslatok látnak napvilágot, amelyek a tanyai lakosság életkörülményeinek javítását célozzák. E javaslatokban szó esik a tanyai iskolahálózat továbbfejlesztéséről, az utak javításáról, a villany bevezetéséről, az orvosi segélynyújtás biztosításáról, egyszóval mindarról, ami a tanyai életforma színvonalát emelné, a kint élest elviselhetőbbé tenné.

E javaslatokban a korabeli magyar polgári társadalom szemlélete tükröződik. Megítélésük szerint a tanyavilág egyszerű települési — gazdasági képződmény, amely a török hódoltság idején elnéptelenedett, a nagyobb településektől távol fekvő területeken szükségszerűen jött létre. Vagyis a 30-as évek közvéleménye a tanyarendszert szükséges rossznak, nélkülözhetetlen, mással nem helyettesíthető gazdasági tényezőnek és települési típusnak tekintette, mely létében nem, csupán körülményeiben változtatható.

Ez a felfogás, amelytől csak kevesek [1, 5, 18] véleménye tért el, megmerevítette és egyoldalúvá tette a tanyakérdés vizsgálatát. Ilyen értelemben foglalkoztak a tanyákkal a hivatali és a különféle társadalmi szervek is, és mind ennek eredményeképpen a megszületett intézkedések főként az iskoláztatás, az egészségügyi ellátás területén hoztak némi javulást. De mindez kevés és szörványos volt.

Nem nyújtott segítséget a hivatalos apparátus ahhoz, hogy az elmaradt, elesett tanyai népesség feljebb emelkedjék és legalább a falusi lakosság színvonalán élhessen. Pedig ennek a korszaknak az elején, 1930-ban a népszámlálás kimutatta, hogy Magyarországon 1 097 000, ebből az Alföldön 1 056 000 külterületi lakos él, tömegében, legalább 1 000 000-ös lélekszámmal tanyás, ami ekkor az össznépességnek több, mint 10%-át jelentette.

A felszabadulás után megalkotott demokratikus földreform nyomán újabb tanyásodási hullám indult el, amely mintegy 75 000 új tanya telepítéséhez vezetett.

Amikor tehát az 1940-es években a szocialista társadalmi rend megalapozását célzó első gazdasági tervek megfogalmazására sor került, az alföldi tanyák számát mintegy 330 000-re, a bennük élő lakosságot pedig több, mint 1 millióra becsülték.

A magyar társadalom ismerte a tanyán élő népesség életviszonyait, de a megelőző korszakban javító célzattal alig tett érte valamit. E mulasztásnak a kiküszöbölése a fiatal népi demokráciára várt.

A szükségesnek és célravezetőnek ítélt intézkedések csakhamar életbeléptek. Bár a szakemberek előtt ismeretes volt, hogy hazai településhálózatunk, főként mezőgazdasági településhálózatunk több országrészen kedvezőtlen, sőt sok tekintetben alkalmatlan a szocialista gazdasági és kulturális igények kielégítésére, a közfigyelem elsősorban a tanyákra, az intézkedések a tanyai életforma megjavítására, várhatóan fokozatos megszüntetésére irányultak.

Megalakult a Tanyai Tanács, amely a tanyák egyrésznének összevonása céljából tanyaközpontok létesítését határozta el. 140 tanyaközpont helyét jelölték ki és kezdték meg itt különféle intézmények (tanácsház, iskola stb.) telepítését. Ezekon kívül még több mint 30 tanyaközpont helyét tűzték ki [4] és készítették el a majdan létesítendő központi épületek, intézmények dokumentációját.

Ma már megállapíthatjuk, hogy ezek az erőfeszítések csak igen minimális eredményre vezettek. Az önkéntességre alapított költözködés csupán néhány tucát tanyaközpont felé irányult, a többit még különféle kedvezményekkel, juttatásokkal sem sikerült vonzóvá tenni. A költözködés mellett döntött tanyai családok nem a tanyaközpontba, hanem vagy a közeli városba, vagy az ország más városába vándoroltak.

Ahol a tanyai lakosság spontán elvándorlása miatt időszakosan, vagy éppen folyamatosan mezőgazdasági munkaerőhiány jelei mutatkoztak, ott tovább erőltették a tanyaközponti megoldást, hogy ezzel megelőzzék a más irányú elvándorlást.

Más vélemény szerint a tanyakérdést más aspektusból kell szemlélni. A tanyaközpontba tömörítés kis határfokú megoldás, mert mivel a mezőgazdálkodás egyre kevesebb emberi munkaerőt igényel, az elvándorlás, a városba költözés természetes és szükségszerű folyamat, világjelenség. Ezért a lakosság elvándorlását megakadályozni nem, csak kedvezőbb helyi körülmények teremtetésével fékezni érdemes.

Számos szakíró, tanulmányt idézhetnénk, mind más, vagy hasonló okokkal magyarázza a tanyaközpont létesítési mozgalom kudarcát. Ha viszont a másik kérdést vesszük szemügyre, azt ti., hogy maga a tanyaközpont koncepció volt-e elhibázott, akkor a válasz megadása még bonyolultabb feladatot jelent.

Helytelen, sőt félrevezető lenne, ha a tanyaprobléma megoldására vonatkozó elgondolásokat pusztán a tanyaközpontokra vonatkozó kombinációkra szűkítenénk le és a továbbiakban csupán azt vizsgálnánk, milyen úton-módon lehet ezeket mégis benépesíteni. Annyi kétségtelen, hogy a társadalmi köztudatban, de a szakkörök jelentős részében is az a felfogás uralkodott, hogy a tanyavilág megszüntetésének, ha nem is egyetlen, de legegyszerűbb módja a tanyaközpontok létesítése. Ezt az álláspontot foglalta el annak idején a Tanyai Tanács is. A másfajta megoldások keresésére voltaképpen csak akkor került sor, amikor kitűnt, hogy a tanyai lakosság csak kis részben fogadja el a felkínált lehetőséget. Ezekután számos egyéb elképzelés is napvilágot látott, amelyek jobban számoltak a nehézségekkel, a realitásokkal. Mindezeknek azonban közös Achilles-sarkuk volt: anketokon, vagy íróasztalok mellett születtek, feltételezésekre és hiányos statisztikai összeírásokra támaszkodtak. Általában nem vették tekintetbe, de nem is ismerték a tanyai lakosság szándékát, terveit, igényét.

Ez a körülmény indította a Szegedi-Főiskola Földrajz Tanszékének kollektíváját arra az elhatározásra, hogy közvetlen érintkezésbe lépve a tanyai lakossággal, szerezzen megfelelő tájékozottságot az említett kérdésekre. Így indult meg 1961-ben és folytatódott 1962-ben kutatómunkánk, amelynek során Szeged, Hódmezővásárhely, Szentés, Csongrád és Kiskunfélegyháza környékén több, mint 2000 tanyát látogattunk meg.

Látogatásaink során egyebek között főként aziránt érdeklődtünk, hányan és milyen korúak lakják a tanyát, ki és hová ingázik, van-e elköltözési szándékuk, hová, milyen célból; kíván-e új lakóhelyén továbbra is mezőgazdasággal foglalkozni.

Csongrád megyében ekkor kereken mintegy 37000 tanya volt, ebből mi kb. 1700-at látogattunk meg. (A Kiskunfélegyháza környéki tanyák Bács-Kiskun megyéhez tartoznak.) Adataink tehát csupán reprezentatív jellegűek voltak, de mégis kifejezők, mert a bejárt területet úgy jelöltük ki, hogy azon az Erdei Ferenc-féle disztinkció szerint minden ma is élő tanyatípus szerepeljen.

A begyűjtött tetemes adattömegből most csupán azokra a válaszokra utalok, amelyek jelenlegi vizsgálódásunkhoz nyújtanak támpontot.

A megkérdezettek főként az otthon talált, 50 évesnél idősebb korosztályba tartoztak (ezek száma a tanyai lakosság 34%-át adták) így érthető, ha a család elköltözési szándékáról csak ímmel-ámmal nyilatkoztak. Az mindenesetre megállapítható volt, hogy a téma a család körében napirenden van, csupán a végső elhatározásig nem jutottak el.

A lakosság 20%-ának a városban háza volt, de ebben — néhány esettől eltekintve — beutalt idegenek laktak.

A városba költözés gondolata erősebb visszhangra talál, ha visszakapnák elfoglalt városi házukat, vagy méginkább, ha valamilyen szerv (tanács, vállalat) lakást biztosít számukra.

1960—68 között Bács-Kiskun, Csongrád és Békés megyék mintegy 90000 tanyájából 3873 szűnt meg elvándorlás miatt, ami 4,3%-ot, tehát évente 0,47%-ot jelent. Az elvándorlás a 60-as évek elején az évi átlagnál nagyobb ütemű volt, 1965 után viszont erősen lelassult.

Az elköltözés szándéka tehát konkrétumokban is megállapítható. A statisztika azonban csak olyan tanyákról tesz említést, amelyek népe teljes egészében elköltözött, tehát megszűntek és nem mutatja ki, hogy a még élő tanya lakosságának hány egyede ingázik, tehát a tanyát csak lakásként használja.

Kétségtelen, hogy a tanyák megszűnésének lassuló ütemében szerepet játszik a termelőszövetkezetek megerősödése, a javuló jövedelem és a kommunális ellátottság (villany bevezetése, egészségügyi szolgálat javulása stb.) színvonalának emelkedése, ez azonban regionálisan változó értékű és perspektívájában eltérő. Ezzel magyarázható, hogy kutatásaink során szerzett tapasztalataink szerint, az elköltözés szándéka elsősorban a várostól távol élő népesség körében erős, amely a tanyai lakosságnak az utóbbi évtizedben nyújtott juttatásokban és kedvezményekben földrajzi okok miatt legkevésbé részesülhetett.

Kutatásaink során figyelmünket elsősorban a 10 km-es távolságon belül fekvő, legsűrűbben beépített *belső tanyazónára* összpontosítottuk. Itt lakik a tanyai lakosság döntő többsége; szándéka, magatartása, igényei és mai életstílusa tehát meghatározó jellegű. Életkörülményei a külső zónához viszonyítva jelentősen előnyösebbek, színvonalasabbak. A város — közelsége miatt — nemcsak járművön, hanem szükség esetén gyalogosan is nagyobb nehézség nélkül elérhető. Ez a körülmény főként az élénk háztáji gazdálkodás kibontakozásához vezetett. A háztáji gazdálkodás intézményes felkarolása után az ingázók száma megcsappant ugyan, az immár megerősödött, jobban jövedelmező termelőszövetkezetekben és a háztáji gazdaságban is szívesebben vállaltak munkát, ám a kétlaki életforma — a városok felvevő képességétől függően — mégis eléri a 35—40%-ot. Így a jobb életviszonyok ellenére a *belső tanyazóna* tanyásai között nem ritkán hangzik el a városba költözés szándéka és a sok üresen ásító vagy lebontott tanya mutatja, hogy ez a folyamat él, ha intenzitása változó is. Ha azonban párhuzamba állítjuk a *belső* és *külső tanyazónából* távozni szándékozók terveit, csakhamar kitűnik, hogy az előnyösebb helyzetben levő *belső tanyazóna* lakói csak nagyobb igények kielégítése esetén gondolnak a költözködére. Ide tartozik természetesen a szükséges lakás biztosítása mellett megfelelő kommunális ellátottság igénye. Miután ezt a költözködést elsősorban az iskolázott fiatalság kívánja, elhatározásukat a más irányú elhelyezkedés lehetősége vagy ténye teszi aktuálissá. További serkentést ad az a körülmény, ha az új lakóhelyen a család egyes tagjai termelőszövetkezetbe lépve háztáji gazdálkodást foly-

tathatnának, vagy a szövetkezet ipari jellegű melléküzemágában kapnának munkahelyet.

Az 1970. január elején végrehajtott népszámlálás eddig publikált adatai szerint a 3 dél-alföldi megyében a népesség létszáma csökken. Az országos átlagban megállapított 3,5%-os növekedés helyett Bács-Kiskun megye 13000 (-2,2%), Békés megye 21000 (-4,5%), Csongrád megye 12000 (-3,5%) fővel apadt 1960-hoz képest. Ez idő alatt a megyeszékhelyek lakossága növekedett. Kecskemét 11000, Békéscsaba 5000, Szeged 20000 fővel gyarapodott. A napi sajtóban közölt adatokból nem tűnik ki, hogy az apadás milyen települések lakosságát érintette és természetesen az sem, hogy a városoknak az átlagos szaporodást túllépő lakosságnövekedése milyen eredetű. Nyilvánvaló, mégis, hogy a vázolt jelenségben a városba költözés általános tendenciájának megnyilvánulását kell látnunk.

Mi a teendő? A feladat összetett. Nagyobb időtávlatban oly települések kialakítására kell törekednünk, amelyekben egyrészt a lakosság tovább folytathatja termelőszövetkezeti és háztáji gazdálkodását, másrészt a szükséges lakások biztosítása mellett kommunális ellátottságával, a városi élet előnyös tulajdonságaival egyaránt vonzást gyakoroljanak mind a tanyai lakosság, mind a falusi népesség költözni kívánó rétegeire. Ilyen elgondolások alapján született meg az *agrárvárosok* kialakításának terve.

A településföldrajznak nem feladata a tervezés. Ezért a következőkben csupán annak ismertetésére szorítkozunk, hogy a fenti koncepció megvalósítását illetően milyen elképzelések láttak napvilágot és milyen problémák, nehézségek megoldása válik szükségessé.

1961. január 17-18-án Gyulán rendezett ún. Mezővárosi Napok értekezletén elhangzott legtöbb megállapítás szerint „korunkban a szocialista mezőgazdasági nagyüzem-alapján az agrárváros reális történeti lehetőséggé válik” [4].

A fejlesztés agrárvárosi irányzata azóta több értekezleten kapott hangsúlyt. Az agrárvárosok gondolatának hirdetői között olyanok is akadnak, akik megvalósításukat új települések alapításában látják; a reális lehetőségekkel számoló többség azonban ezeket a már meglévő és erre alkalmas falusi települések vagy kisebb városok fejlesztésével képzelik el. De a fel-felhangzó vita nem is ennek az eldöntéséért folyik, hanem sokkal inkább abban a vonatkozásban, hogy a kialakítandó agrárvárosok hova telepítendők, mekkora népesség befogadására legyenek alkalmasak, milyen lenne a legcélszerűbb városszerkezet, a mezőgazdálkodó alapfunkciók mellett milyen egyéb gazdasági ágazatok kapnának helyet. A felsorolt és leglényegesebbnek tekinthető jellemző vonások meghatározása komplex feladat, amely szoros összefüggésben áll az országos népgazdaságnak az érintett tájra vonatkozó távlati terveivel.

Az agrárvárosok földrajzi telepítési rendjének kidolgozása a településhálózat alakításának körébe tartozik és szoros összefüggésben áll a mezőgazdasági termelés intenzitásával, a táj infrastruktúrájával, a gépesítés fokával és lehetőségeivel. Röviden: olyan hálózat kialakítására van szükség, hogy a termelőhelytől elszakadt településekből a terület megfelelő művelése végrehajtható legyen. A hálózat sűrűségére vonatkozó számítások a munkahely megközelítésének módját és az erre fordított időt veszik alapul.

Nyilvánvaló, hogy a fejlesztendő települések különböző nagyságrendet alkotnak, funkcióik is különböznek: a nagyobbak nemcsak helyi, hanem központi szerepkör ellátására is hivatottak. A tájat benépesítő települések szoros korrelációba kerülnek, ami a magasabb fokú kommunális ellátás lehetőségeit teremtené meg.

A település nagysága a hozzátartozó mezőgazdasági munkahely méreteinek a függvénye. De éppen azért, mert a megművelendő földterület (különbéle átszer-

vezésekkel, koncentrációval) növelhető, ennek arányában növelhető a lakóhely, a tervezett agrárváros mérete is. A ma is vitatott probléma: melyik az az optimális nagyságrend, amely az agrárvárosba települő lakosság igényeinek, termelőmunkájának, folyamatos foglalkoztatásának leginkább megfelel.

A felvetett probléma megoldása azért fontos, mert a település lakosság száma, az 1 km²-re eső laksűrűség határozza meg a kommunális ellátás gazdaságosságát és színvonalát. Differenciáltabb igények kielégítésére csak az oly nagyobb település lakossága tarthat számot, amelyben a beépítettség városias jellegű, tehát a zárt házsorokban két-, sőt többszintes lakóépületek is helyet foglalnak. Számos településkutató és tervező, (mint *Faragó Kálmán*, *Kathy Imre*) mutat rá, hogy a magyar falvak kommunális ellátása egyrészt a települések alacsony lélekszáma (Dunántúl), másrészt a nagyobb alföldi települések gazdasági udvarokkal, szérűkkel, kertekkel tagolt, elnyújtott laza szerkezete, az ilyen állapot gazdaságtalan volta miatt akad meg. A gáz, a vízvezeték, a csatornázás stb. bevezetése minimálisan 160—200/km² laksűrűség esetén rentábilis, ezzel szemben a hazai községi átlag 70 fő/km². Mégpedig 28 járásban 60 fő alatt van, 67 járásban 60—80, 14 járásban eléri a 100-as népsűrűséget, — de ez is kevés. A tanyavilágban ezt mérni is felesleges [8].

A várostervezéssel foglalkozó intézmények szakembereinek tollából származó tanulmányokban [4, 8, 15, 16] leginkább az a megállapítás tükröződik, hogy differenciáltabb, korszerű igények kielégítését szolgáló magasabb fokú kommunális ellátás kiépítése már 8—12000 lakosú településekben gazdaságos lehet, — megfelelő település morfológia esetében. Az így létrehozott intézmények, technikai létesítmények kapacitása részben már alkalmas arra, részben továbbfejleszhető annyira, hogy elbíri a később 20000 főre növekedett lakosság ellátását is.

Természetesen kifejlődnek majd ennél nagyobb települések is, ezek azonban már központi szerepkört is ellátnak, a környező kisebb települések igényeinek kielégítése is feladataik közé tartozik.

Általános az a szakvélemény, hogy a felfejlesztésre kijelölt települések várható méretét lehetőleg előre meg kell határozni, mert ez szabja meg, mint láttuk, a kommunális ellátás szintjét, ezt pedig a városszerkezet tervezésénél figyelembe kell venni. Csak így kerülhető el a beépített terület későbbi felesleges szétnyúlása, a belső távolságok hátrányos megnövekedése. Ezek alapján állapíthatók meg a különféle intézmények méretei, ezek kapacitása, feladatköre, jellege.

Miután a háztáji gazdálkodás a városias település lakóinak egy része számára hosszabb távon továbbra is megmarad, el kell tervezni az ólaskertek, konyhakertek övezetének a kapcsolódását is. *KATHY Imre* idézett tanulmányában [8] részletes tervet dolgozott ki erre vonatkozóan.

A városszerkezet megtervezése alkalmával figyelembe veendőnek tartják a Gyulai Mezővárosi Napok értekezletén tett megállapításokat [10]. Néhányat emelünk ki ezekből.

— A mezőgazdasági lakóhely és munkahely szétválik, a lakóhely a belterületre korlátozódik. A lakóterületen csökken a szarvasmarhatartás, de még megmarad a baromfi- és sertésstenyésztés. A háztáji termeléssel ma még meg nem határozható ideig számolni kell.

— Megmaradnak a város körüli kertek.

— El kell helyezni a gazdasági termékek raktárait, a gyűjtőhelyeket, kész- és féltermékké feldolgozó telephelyeket.

— Biztosítani kell a mezőgazdasági szövetkezetek adminisztratív épületeit, irodáit.

— Melléküzemágak telephelyeit, műhelyeit.

- A forgalom ellátásához szükséges épületeket.
- Az üzleti hálózat megfelelő méretű helyiségeit.
- Az autóparkoló tereket.
- A kulturális intézmények és
- az egészségügyi intézmények épületeit és hálózati rendjét.

Az agrárvárosok kialakításának nemcsak helyeslői, hanem természetesen ellenzői is vannak, akik ezek kifejlesztését még korainak tartják. Ellenvéleményüket az alábbi érvekkel indokolják.

1. A lakó- és munkahely elválasztása távolítja a munkahelyet.
2. Megközelítése sok járművet igényel, amelyek egyéb munkákra csak a termelési főidényben használhatók fel, télen porosodó holt tőkét jelentenek.
3. A gyakori — nyári — fuvarozás időtrabló és költséges.
A tervezés hívei a következő argumentumokkal verik vissza az említett ellenérveket.
  1. Az iparosodó mezőgazdaság nem kíván sokfelé helyhez kötött tartózkodást.
  2. A gépjárművek csökkentik a távolságot.
  3. A gépesítés egyre inkább csökkenti az emberi munkaerő szükségletet.
  4. A munkaiányes kultúrákat a településhez közelebb, az extenzív termelést távolabb kell telepíteni.
  5. A közelebb fekvő intenzív kultúrák kevesebb szállító eszközzel, esetleg kerékpáron vagy gyalog is elérhetők.
  6. A távolabbi területek szezonmunkálatai idénylakásokból is megoldhatók, naponkénti fuvarozás helyett.
  7. A külterületen élő dolgozók kintmaradása esetén lakásaik mindenképpen összevonandók, modernizálандók és ez az építkezés többbe kerül, mint a szállítás.
  8. Az így feltételezetten kint élő lakosság beutaztatása a városba (egészségügy, iskolázás, beszerzés, munka megbeszélés stb.) is sok járművet igényel.
  9. A modern mezőgazdaság képzett parasztságot, sokoldalú dolgozókat igényel, viszont az elszigetelten élők képzése nehezen valósítható meg. Más oldalról: a tanult, képzett paraszt jogos igényeket hangoztat, valóságos külterületen sem elégíthetők ki.
  10. Végül nem hagyható figyelmen kívül a külterületen, falvakban élőknek városba vágyódása, amelynek szubjektív bázisán kívül indokolt alapot ad gyermekeik továbbtanulásának biztosítása, más életpályák felé törekvése, a társas életforma igénylése, aminek jogosságát elvitatnunk nem lehet. Ide sorolható a közigazdasági mutatókkal igazolt megállapítás, hogy az emberi együttélés és társadalmi termelés koncentrációkban és integrációban nagy előnyben van a szétszórt, dezintegrált megosztási formákkal szemben: olcsóbban és hatékonyabban él, termel [20].

Mindezek az elgondolások egyelőre tervek, az említett legszélesebb körben hangoztatott terv, — egyebek mellett. De mint láttuk ennek a helyességét is vitatják. Akadnak olyan szakértők is [16], akiket ezek a gondolatok a településhálózat W. CHRISTALLER-féle mechanikus településrendre emlékeztetik. Erről természetesen nincsen szó; a települések rendjét nem a geometriai térfelosztás, hanem funkcionális feladataik jellege, köre határozza meg.

Reálisabb az az ellenvetés, amely az agrárvárosok, az ilyen jellegű városiasodás kiépülésénél fellépő szükségszerű beruházások hatalmas méreteire utal. Építése szakírók szerint a beépítésre kerülő építőanyag csak úgy lenne biztosítható, ha erre a célra kötnék le az ország építőanyaggyártó kapacitását 5 teljes évre; az erre felhasznált pénzösszeg 24—25 milliárd nagyságrendű. Am az alföldi agrárvárosokkal kapcsolatos problémák mellett továbbra is intézkedést kíván a dunántúli és észak-magyarországi apró falvas települések kérdése, amelynek a megoldása más módszert igényel. További, éspedig alapvető akadálya mindenfajta tervezésnek és így a kivi-

telezésnek is a mezőgazdaság hosszútávú fejlesztési tervének hiánya, a tájtermelés kidolgozatlansága, pedig ezek határozzák meg az intenzív és extenzív kultúrák helyét és arányát, az üzemek emberi munkaerő-szükségletét, ami megállapítaná az egyes települések nagyságrendjét.

A délföldi, közelebbről a Csongrád megyei településhálózat fejlesztése körül fennálló problémakör néhány vonását igyekeztem bemutatni. E rövid cikk keretében csak arra nyílhatott alkalom, hogy ezekből kiragadjak egyet-kettőt, kutatásaink során szerzett tapasztalataink felhasználásával értékeljük azokat a hivatásos szervek által kezdeményezett intézkedéseket, illetve terveket, amelyek a régóta húzódoó kérdéskomplexum megoldására irányulnak.

IRODALOM

- [1] ERDEI F.: Magyar tanyák. Budapest, évsz. nélk.
- [2] ERDEI F.: Futóhomok. 1937, IX—X, 102—105.
- [3] ERDEI F.: Az alföldi mezővárosok városfejlesztési problémái. Földr. Közl., 1961, 3, 201—216.
- [4] FARAGÓ K.: A magyar falvak fejlődésének kérdéséhez. M. Ép. Műv. 1961/4.
- [5] GESZTELYI NAGY L.: Magyar tanyák. 1928.
- [6] GYÖRFFY I.: A magyar tanya. Földr. Közl., 1937, 4—5.
- [7] HALMOS B.: Korreferátum Erdei [3] cikkéhez.
- [8] KATHY I.: A falu jövője. Term. Tud. Közl. 1963, 3—4, 8.
- [9] KEIL G.: A településszerkezet fejlődésének új irányai. Raumforschung, 1960, 267—268, (ford. Lettrich E.).
- [10] KŐSZEGFALVI GY.: Regionális áttekintés a mezőgazdasági településhálózatról. M. Ép. Műv., 1961, 4.
- [11] LETTRICH E.: Kecskemét és tanyavilága. Bp. Akad. Kiadó, 1968.
- [12] LETTRICH E.: Urbanizálódás Magyarországon. Bp. Akad. Kiadó, 1965.
- [13] MAJOR J.: A külterületi lakotthelyek vizsgálatának településhálózati vonatkozásai. Telep. Tud. Közl., 1962.
- [14] MENDÖL T.: Szarvas földrajza. Debrecen, 1928.
- [15] PERCEL K.: Korreferátum Erdei [3] cikkéhez. Földr. Közl., 1961, 3.
- [16] PERÉNYI—FARAGÓ—MAJOR: Mezőgazdaság és településtervezés. Műsz. Kiadó, Budapest, 1962.
- [17] POKSISEVSKIJ, V. V.: A népesség és a lakott helyek földrajza. Szovjet földrajz, 1960, 232—244.
- [18] SIMKÓ GY.: Nyíregyháza tanyáinak települése. Nyíregyháza, 1928.
- [19] FARAGÓ K.: A mezőgazdasági jellegű települések fejlesztésének irányelve, Műsz. Kiadó, 1962.
- [20] PÁLÓTÁS Z.: Fővárosunk aránytalansága. Bp. 1970.

ПОСЕЛЕНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ЮЖНОГО АЛЬФЁЛЬДА, В ЧАСТНОСТИ О ПОСЕЛЕНИЯХ ХУТОРСКОГО ТИПА

Л. Сабо

До освобождения не было эффективных мер по усовершенствованию сети сельскохозяйственного поселения, по улучшению хуторского образа жизни.

После освобождения внимание было обращено к хуторам и их объединением, созданием хуторских центров правительство стремилось помочь населению. Эта линия не стала популярной, — как доказала двухлетняя исследовательская работа коллектива Кафедры Географии Сегедского Пединститута — из-за недостаточного внимания к выделению центров и их оснащению. После этого появилось несколько планов, среди них заслуживает внимание план создания аграрных городов. Последние сделали бы возможным помимо формирования городского образа жизни и создание современной рабочей обстановки. Осуществление плана заняло бы десятилетия и требует значительного инвестирования.

DIE SIEDLUNGSGEOGRAPHISCHEN PROBLEME DER SÜDLICHEN
UNGARISCHEN TIEFEBENE (DÉL-ALFÖLD) MIT BESONDERER
BERÜCKSICHTIGUNG DER GEHÖFTS-SIEDLUNGEN

Von

L. Szabó

Vor der Befreiung Ungarns sind wirksame Massnahmen im Interesse einer Modernisierung des landwirtschaftlichen Siedlungsnetzes, der Lebensweise im Bereich der Einzelgehöfte nicht eingeleitet worden.

Nach der Befreiung richtete sich das Augenmerk zuerst auf die Einzelgehöfte und unsere Regierung versuchte durch Zusammenziehen derselben zu Gehöftzentren den Bewohnern zu Hilfe zu kommen. Diese Massnahmen wurden nicht populär, was -wie die zweijährige Forschungsarbeiten des Geographischen Lehrstuhls der Szegeder Pädagogischen Hochschule erwiesen haben — an der nicht hinreichend umsichtigen Auswahl und Ausrüstung der Gehöft-Zentren lag. Später wurden mehrere Pläne entworfen, von denen die grösste Beachtung das Projekt einer Entwicklung von Agrarstädten verdient. Diese würden ausser der Entwicklung der städtischen Lebensform auch die neuzeitliche Bestellung des zugehörigen landwirtschaftlichen Arbeitsplatzes ermöglichen. Die Verwirklichung des Planes würde Jahrzehnte in Anspruch nehmen und erfordert beträchtliche Investitionen.